

Zpravodajská služba v bývalé rakousko-uherské monarchii.

(Pokračování.)

III.

Zpravodajství za války.

- a) Charakteristika některých zpravodajských prostředků.

Agentura. Jakmile začaly bojové operace, měli agenti větší volnost pohybu a počali dodávat větší množství zpráv. Setkávali se však s četnými nesnázemi u svých, t. j. rakouských, vojsk, neboť velitelé a vojsko nedůvěřovali ani vlastním agentům, považující je často za nepřátelské vyzvědače. Unavení, vyhladovělí agenti, spěchající, aby co nejrychleji odevzdali své zprávy, byli příliš dlouho zadržováni u předních oddílů, pak dlouho vláčení od štábu k štábu, až jejich zprávy pozbyly významu.*)

*) Týž zjev byl pozorován za světové války i u jiných armád.

Ronge píše, že bylo třeba mnoho času, než bylo v té věci dosaženo náležitého pořádku.

Výsledky zajatců. Soustavný výsledek zajatců přišel do správných kolejí teprve ke konci září.

Dokumenty. Mnoho cenných zpráv získalo se z dokumentů, nalezených u zajatců a u raněných a zabitých. Na př. z listin, nalezených u zabitého ruského plukovníka 23. srpna 1914, byla získána důležitá zpráva o přítomnosti 4. a 5. ruské armády mezi Vislou a Bugem; listiny nalezené 29. srpna v boji u Tannenbergu u zabitého generála poskytl zprávu o přesunu tří sibiřských armádních sborů na evropské bojiště.

Radiotelegrafní naslouchání. Znamenitým prostředkem zpravodajství bylo zachycování nepřátelských radiotelegramů, jež bylo usnadněno neopatrností Rusů, kteří vysílali mnoho telegramů v otevřené řeči nebo užívali jenom jednoduchých šifer.

b) Zpravodajství za bojových operací na různých frontách.

A. Ruská fronta.

Zprávy o nepříteli za mobilisace, soustřeďování a nástupu.

Podle slov Rongeových, podepřených náčrtem, byly mírové zprávy o soustřeďování ruské armády zhruba správné, při čemž se opíraly nikoliv o nějaké tajné dokumenty, nýbrž o „kombinace“ generálního štábu.

Hlavní chybou předpokladů o soustřeďování bylo to, že mezi Dněstrem a Prutem byla předpokládána celá armádní skupina, kdežto ve skutečnosti tam byla jen jediná pěší brigáda; nesprávné byly i informace o tom, že do onoho prostoru směřují kromě toho dva kavkazské sbory. O třech sibiřských armádních sborech, jež došly na bojiště v polovině září, byla již 9. srpna agenturní zpráva z Krakova, že budou dirigovány proti Rakousku-Uhersku.

Celkem byly síly rozvinuté proti monarchii přeceněny.

Ronge poznamenává, že správná data o soustřeďování ruské armády předložil rakousko-uherský konsul v Jassech, že však jeho zprávě nebylo úplně věřeno.

První ofensiva rakousko-uherské armády a její ústup po nezdařené operaci.

18. srpna dostaly rakouské armády rozkaz, aby byly pohotově zahájiti 21. srpna útok mezi Vislou a Bugem.

Velkou chybou zpravodajství bylo, že nemělo včasných zpráv o tom, že již 18. srpna 3. ruská armáda začala postupovat z prostoru Rovno a 8. ruská armáda z prostoru Proskurov; velmi důležitý prostor na pravém křídle rakouských armád, nastupujících ve směru na Lublín, na východ od řeky Zbruč, zůstal neznámým.

Nedocenění nebezpečí, které hrozilo pravému křídlu armád, mělo za následek, že po prvních úspěšných bojích musila armáda zahájiti ústup. Vrchní velení nejenže nezesílilo pravou 3. armádu,

ale naopak část jejich sil odeslalo na podporu vojsk v lublinském směru, kde se vyžadoval rychlý postup.

Po ústupu, za bojů u Lvova, hlásili agenti, že do prostoru mezi 1. a 4. rakouskou armádou postupují husté proudy nepřátelských vojsk; toto hlášení bylo považováno za přemrštěné, ale radiotelegrafním nasloucháním získaly se přesné zprávy, že tam skutečně postupují části V. a XVII. ruského armádního sboru.

Radiotelegrafní naslouchání stává se nyní jedním z nejdůležitějších a nejcennějších prostředků zpravodajských; velmi podrobné ruské rozkazy, vysílané radiem, dávaly možnost určití válečné složení až do divisí.

Každá změna šifer, jako na př. za bitvy u Lodže, působila rakouskému zpravodajství nesnáze a pobízela k horečné práci o luštění nových šifer; tato práce se dařila, neboť personál, již v míru zapracovaný, měl značné zkušenosti.

Zpravodajství s použitím radia mělo pro Rakušany zvlášť veliký význam proto, že agentura, jak lze z různých známek soudit, nebyla na náležitě výši.

Tak na př. rakouské zpravodajství nemělo včasných zpráv o tom, že na počátku září 4. ruská armáda, byvši zesílena, vyloučila ze sebe novou 9. armádu, která operovala od Varšavy. Rakouské vedení též nesprávně soudilo, že 7. ruská armáda je mezi Dněstrem a Prutem; i tu bylo vysvětlení získáno radiotelegrafním nasloucháním.

Za ústupu byla agentura silně porušena a ztratila spojitost; ve vyklizeném prostoru byli ponecháni noví agenti, ba i důstojníci s několika vojíny nebo malé skupiny, kteří prováděli nejen zpravodajství, ale i sabotáž v týlu Rusů, porušující hlavně jejich spojení.

Když se fronta opět ustálila, počalo zpravodajské oddělení hlavního velitelství a pátrací skupiny armád najímali nové agenty; jejich nevyškolenost kompensovala se do jisté míry počtem; bylo najato asi 200 nových agentů.

První veliké neúspěchy měly za následek mnoho obtíží pro obranné zpravodajství, zvláště tím, že se značně zesílila ruská propaganda a podvratná činnost národů, necitlivších s Rakouskem.

Zima v roce 1915.

Již na počátku ledna 1915 byla učiněna opatření k uspořádání agentury; počet agentů vzrostl na 1000; byli ovšem mezi nimi i lidé neschopní nebo podvodníci. Založením ústřední evidence agentů u zpravodajského oddělení vrchního velitelství bylo možno zbavit se nespolehlivých živlů mezi agenty.

Činnost obranného zpravodajství byla zvlášť těžká v Karpatech, kde Rusové prováděli čilou agenturu za pomoci Rusínů, s nimiž měli styky již v míru. Hustě zalesněné hory usnadňovaly pohyby agentů.

Protože místní orgány a železniční personál málo podporovaly obranné zpravodajství, byla učiněna přísná opatření a mnoho lidí bylo zatčeno. Na hranicích a na železnicích byl omezen pohyb civilních osob a ve vlacích se konaly prohlídky. Kontrolovaly se vlaky na hlavních tratích; na př. na dráze Buchs-Viedeň a Buda-

pešť-Predeal bylo prokontrolováno 2300 vlaků asi s 400.000 cestujícími a bylo zadrženo asi 300 lidí.

V zimě 1915 bylo provedeno několik aktů sabotáže v týlu Rusů na karpatské frontě; byl způsoben výbuch skladu v Brestu Litevském. Vojenský attaché v Štokholmu sledoval dopravu ze Švédska do Ruska; jeho pokus o zničení archangelské železnice a ledoborec pomocí agentů neměl úspěchu. Ztroskotat se též pokus rakouského důstojníka, komandovaného do Persie, aby tam organizoval hromadný útek válečných zajatců z Turkestanu, kde bylo asi 40.000 zajatců; důstojník byl na jakémsi loveckém výletu chycen kozáky a prohlášen za válečného zajatce.

Průlom u Gorlice na jaře 1915.

Před tímto průlomem předcházela zvláštní agenturní příprava. V Novém Sączu (Neu Sandec) bylo utvořeno pohyblivé agenturní středisko a již v zimě byla armádním agenturním střediskem vyslána spousta agentů do týlu ruských vojsk.

Majoři Ronge a Nicolai (přednosta zpravodaj. oddělení německého vrchního velitelství) na osobní schůzce ujednali spolu opatření k udržení všech přesunů vojsk, připravovaných pro útok, v největší tajnosti.

19. dubna 1915 byla zastavena soukromá poštovní a telegrafní doprava.

Zpravodajství mělo důležitý úkol: zjistiti, vědí-li Rusové o chystaném útoku a nedostávají-li na ohrožený úsek posily.

Ústup Rusů r. 1915.

Za ústupu Rusů od Varšavy, Brestu-Litevského, Lvova a j. pracovala usilovně agentura, letectvo a radiotelegrafní služba. Po dobytí Kovelu bylo vysunuto dopředu zvláštní agenturní středisko, aby sbíralo zprávy v prostoru mezi ruskými vojsky, rozdělenými Polesím; tohoto volného prostoru se využívalo k vysílání agentů do ruského týlu.

Ale i Rusové využili tohoto prostoru pro své agenty a k vysílání partyzánských oddílů, které měly prováděti ničení v rakouském týlu.

Na konci srpna bylo získáno mnoho zvlášť cenných zpráv radiotelegrafickým nasloucháním.

Přes to, že ústřední mocnosti měly veliké úspěchy, přišlo rakouské zpravodajské oddělení k závěru, že ruská armáda není ani zdaleka tak rozvrácena, jak by se bylo dalo soudit. Rakouské velení vědělo i o těžké vnitřní situaci v Rusku; poněvadž podmínky pro revoluci v Rusku byly již zjevně příznivé, bylo rozhodnuto vejíti ve styk s ruskými revolucionáři ve Švýcarsku.

Pokud jde o obranné zpravodajství, poukazuje Ronge na zlepšení jeho činnosti: od dubna 1915 fungovalo již vídeňské policejní ředitelství jako ústřední řídicí orgán; byly vydány pomůcky pro hledání špiónů; mezi důstojníky a vojáky rozšiřovala se pomůcka „Vyzvědač“, v níž byly uvedeny příklady činnosti a způsobů práce nepřátelských agentů; vylepovaly se plakáty „Výstraha před vyzvědači“ atd.

Tato opatření, ale také okolnost, že i cizí vyzvědači nabyli postupně větších zkušeností, měly za následek, že počet vyzvědačských procesů, dosáhnuv největších číslic v roce 1915, později stále klesal. Tak na př. počet odsouzených ruských špiónů byl r. 1914 : 58, v r. 1915 : 189, r. 1916 : 70, r. 1917 : 3 a r. 1918 : 3.

Mnoho starostí působily obrannému zpravodajství inseráty v rakouských časopisech, které byly posílány do ciziny a kterých nepřátelští agenti užívali k svým hlášením.

Vídeňské policejní ředitelství mělo velkou práci: tak do konce 1915 bylo vykonáno 1479 domovních prohlídek, zatčeno 1069 osob (z nich 185 podezřelých ze špionáže); mnoho nesází a práce působil i odzor nad „neutrálními“ vojenskými attaché, kteří často nebyli Rakousku příliš přátelsky nakloněni.

Ronge uvádí, že uherská pohraniční policie nebyla na náležitě výši; střediska obranného zpravodajství v Temešváru a v Sibíni dlouho nebyla organisována, a když byla konečně utvořena, dostávala málo peněz a nebyla náležitě řízena.

Všeobecná nálada, nehledíc na úspěchy v roce 1915, stále klesala, ježto vnitřní situace v státě se zhoršovala. Perlustrace dopisů i vysokých hodnostářů prozrazovala únavu z války; oficiální zprávy z fronty byly skoupé a proto mnohé nepříznivé pověsti, rozšiřované raněnými, se rychle šířily a velmi snadno se jim věřilo. Rostlo ponenáhlu hnutí pro ukončení války, pro mír...

V zpravodajství počalo se užívati telefonního naslouchání na ruské a italské frontě.

Radiotelegrafní služba se stále rozšiřovala a zdokonalovala. Začalo se užívati radiogoniometrie; první pokus 18/II 1916 dal velké chyby (až 10 kilometrů) pro nevycvičenost telegrafistů a velitelů stanic. V dubnu 1916 byla již radiová služba dobře organisována. Každá radiotelegrafní naslouchací stanice měla svůj úsek fronty. Bylo postaveno 6 naslouchacích stanic: v Baranovičích, v Kovelu, v Berestečku, v Brodech, v Břežanech a v Kolomyji.

V ruské armádě počalo se rovněž užívati radiogoniometrických stanic; v Nikolajevě byla utvořena škola pro naslouchání radiových zpráv.

Katastrofa roku 1916.

Ronge píše, že zprávy o připravující se ruské ofenzivě mělo rakouské velení včas. Zprávy docházely již od dubna 1916; 13/V hlásili agenti 4. armády o přípravách VIII. a XI. ruského sboru k ofenzivě; podobná hlášení zaslal i vojenský attaché v Bukurešti. Zprávy o válečném složení ruské armády byly správné.

Ruské zpravodajství pracovalo také dobře a dostávalo zprávy jak od tajných agentů, tak i od inteligentních zběhů.

Rakouské velení očekávalo ofenzivu s důvěrou. Vždyť posice byly během dlouhého klidného období dobře vybudovány, vojska doplněna na vysoké početní stavy, takže stažení nejlepších vojsk do Tyrol se zdálo kompensováno; bylo sice odebráno těžké dělostřelectvo, ale částečná náhrada byla již na cestě. Trebaže však byly zprávy o ruských přípravách k ofenzivě, nebylo dostatečných

zpráv o skutečném stavu ruské armády, nebo byly tyto zprávy rakouským velením podceňovány.

Ronge na př. píše, že ruské dělostřelectvo samo o sobě dobré, dostalo mnoho děl velké ráže a moderní konstrukce, jakož i instruktorský personál od západních mocností, který je obeznámil se všemi zásadami hromadného použití dělostřelectva používanými na francouzském bojišti.

Podle slov Rongeových „pro takové překvapení nebyla však zralá ani vojska, ani opevnění“. Neočekávaný velký úspěch Brusilovův vynutil si přisun posil z druhých front.

V tomto období počaly ruské radiotelegrafní stanice opět do dávat mnoho rozkazů a změny velitelských stanovišť; denně bylo dešifrováno asi 70 různých radiotelegramů.

Mnoho práce vykonali i agenti; ještě v červnu jistý jich počet byl odeslán do ruského týlu.

Ronge píše, že se agenturní službě nevěnovala dostatečná pozornost, a stěžuje si, že v míru při cvičeních a válečných hrách zřídka se někdo zmiňoval o agenturní službě; mimo to i vyšší velitelé nedůvěřovali užívání důvěrníků. „Dokud se prýštilo hojně z ostatních zpravodajských pramenů, přehlížela se agenturní služba s posměškem...“

Využití ruské revoluce zpravodajskou službou.

Když v Rusku vypukla v únoru 1917 revoluce, rozhodlo se ihned Německo i Rakousko-Uhersko zahájit soustavnou propagandu na ruské frontě; úmysl byl rozložit a zeslabit ruskou armádu, vyšlunutou z rovnováhy událostmi uvnitř státu.

Ronge píše, že byly ihned ve všech úsecích utvořeny zpravodajské skupiny („Nachrichtengruppen“), které měly prováděti nejen propagandu,* ale sbíratí též zprávy užitečné pro zpravodajství.

Druhý úkol byl tím důležitější, že se v posílní válce dostávalo do rukou Rakušanů velmi málo zajatců, t. j. bylo velmi málo zpráv o nepříteli.

Ačkoli propaganda, která si nevybírala v prostředcích, dosáhla svého cíle, to jest rozkladu ruské armády, stala se nebezpečnou tím, že se její ostří počalo obracet i proti rakousko-uherské armádě, ježimůž rozkladu počali bolševici věnovati co největší pozornost hned, jak v Rusku nastal převrat a bolševická vláda se zorganizovala. Bolševici prováděli důkladnou propagandu i v táborech zajatců, vracejících se z Ruska. Tato propaganda donutila rakousko-uherské velení, aby věnovalo hlavní pozornost boji s nepřátelskou propagandou. Čím dále tím více sílila též propaganda Dohody, Jihoslovánů, Čechoslováků, Poláků, Rumunů atd.

Boj s propagandou vedlo hlavně obranné zpravodajství, ale Ronge praví, že toho udělalo málo. Při ohromném rozsahu propagandy byla prý činnost obranného zpravodajství pouhým masťkářstvím, nikoli vážným operativním léčením... (Přístě dále.)

*) Velmi podrobný a o dokumenty se opírající popis této propagandy najdeme v knize: Dr. Fr. Novotný: Propaganda. Dokumenty o zkáze ruské fronty v r. 1917. Český čtenář.